

Yörük Türkmen Kültürünün Sürdürülebilirliği

Ramazan ACAR

¹ Prof.Dr., Selçuk Üniversitesi, Ziraat Fakültesi Selçuklu-Konya, Türkiye

*Corresponding author: racar@selcuk.edu.tr

ORCID: 0000-0002-3347-6537

Received: 17.12.2025 Accepted: 31.12.2025

Özet

Bu çalışma, Yörük-Türkmen kültürünün tarihsel kökenleri, temel unsurları ve günümüzde karşı karşıya kaldığı dönüşüm süreçleri çerçevesinde sürdürülebilirliğini ele almaktadır. Kültür ve sürdürülebilirlik kavramları kuramsal olarak tartışılarak, Yörük-Türkmen kültürünün maddi ve manevi değerlerinin sosyal, çevresel ve ekonomik boyutlarıyla nasıl korunabileceği ve geliştirilebileceği analiz edilmiştir. Çalışmada, geleneğin derlenerek kayıt altına alınması, törenselleştirilmesi, kurumsallaştırılması ve özünü koruyarak ticarileştirilmesi sürdürülebilirliğin temel araçları olarak ele alınmıştır. Yörük-Türkmen kültürüne özgü dokumalar, hayvancılık faaliyetleri, yaylacılık, Rahvan at yetiştiriciliği, geleneksel mimari ve yemek kültürü gibi unsurlar, sürdürülebilir kültürel miras bağlamında değerlendirilmiştir. Sonuç olarak, Yörük-Türkmen kültürünün geleceğe taşınabilmesi için devlet, sivil toplum kuruluşları ve yerel aktörlerin iş birliği içinde hareket etmesi; geleneksel değerlerin günümüz sosyo-ekonomik koşullarına uyarlanarak güncellenmesi ve genç kuşakların bu sürece aktif olarak dâhil edilmesi gerektiği vurgulanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Yörük-Türkmen kültürü, sürdürülebilirlik, geleneksel kültür

Sustainability of Yörük Türkmen Culture

Abstract

This study examines the sustainability of Yörük-Türkmen culture within the framework of its historical roots, core cultural elements, and the transformation processes it faces in the contemporary world. By discussing the concepts of culture and sustainability from a theoretical perspective, the study analyzes how the material and intangible values of Yörük-Türkmen culture can be preserved and enhanced through social, environmental, and economic dimensions. The documentation and recording of traditions, ritualization, institutionalization, and commercialization without compromising cultural authenticity are addressed as key instruments for sustainability. Cultural elements such as traditional weaving, livestock breeding, transhumance, Rahvan horse breeding, vernacular architecture, and traditional cuisine are evaluated in the context of sustainable cultural heritage. The study concludes that ensuring the continuity of Yörük-Türkmen culture requires coordinated efforts by the state, non-governmental organizations, and local stakeholders, along with the adaptation and updating of traditional values to contemporary socio-economic conditions and the active involvement of younger generations in this process.

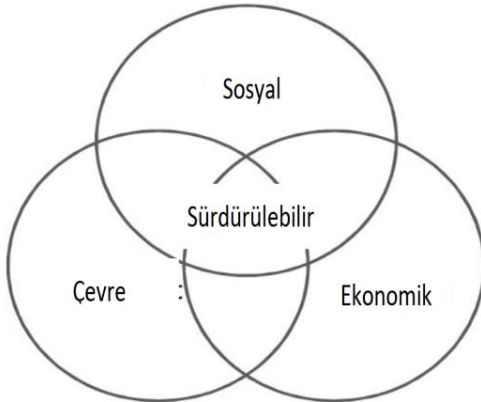
Keywords: Yörük-Türkmen culture, sustainability, traditional heritage

*Bu makale "Toroşların İncisi Ormana" Çalıştayında (2-3 Mayıs 2025), yazarın aynı isimle sunulan bildirisinden elde edilmiştir. / This article is derived from the author's presentation titled "Ormana, the Pearl of the Taurus Mountains" at the Workshop (May 2-3, 2025).

Kültür ve sürdürülebilirlik

Kültür, toplumların kendilerine özgü olan ve gelecek nesillere aktardıkları maddi veya manevi her şey. İnsana ilişkin bir kavram olarak kültür, tarih içerisinde yaratılan bir anlam ve önem sistemidir. Türk Dil Kurumu sözlüğüne göre ise, kültür (hars): Tarihsel, toplumsal gelişme süreci içinde yaratılan bütün maddi ve manevi değerler ile bunları yaratmada, sonraki nesillere iletmede kullanılan, insanın doğal ve toplumsal çevresine egemenliğinin ölçüsünü gösteren araçların bütünü.

Sürdürülebilirlik daimi olma yeteneği olarak adlandırılabilir. Sürdürülebilirlik kavramının geniş bir alana yayılan modern kullanımının tam olarak tanımlanması zordur. Esasen, sürdürülebilirlik, insanların uzun vadede sadece girdilerine güvenmeye devam edebilecekleri şekilde, doğal ve yenilenebilir kaynaklardan faydalanılması anlamına da geliyor (Şekil 1). Ayrıca, sürdürülebilirlik, ortak bir idealin arayışıyla karakterize edilen sosyo-ekolojik bir süreç olarak da tanımlanabilir. Sürdürülebilirliği basitçe, "insan yaşam kalitesini, buna imkân veren eko sistemlerin taşıma kapasitesini aşmadan geliştirmek" olarak tanımlamak, bunun sınırları olduğunu ve politik bir süreçte ifade ettiğini ortaya koyar. Genellikle aynı şeyi ifade etmek için kullanılan "sürdürülebilirlik" ve "sürdürülebilir kalkınma" kavramları da birbiriyle yakından ilişkilidir. Ancak, sürdürülebilirlik genel bir kavram iken, sürdürülebilir kalkınma bir politika veya düzenleme ilkesi olarak ele alınmaktadır (Kadakoğlu ve ark.,2025).

Şekil 1. Sürdürülebilir Gelişmenin üç kurucu parçanın kesiştiği noktada oluşur (Kadakoğlu ve ark.,2025).

Selçuklu ve Osmanlı devletinde ticaret yollarının güvenliği bakımından han ve kervansarayların yakınına yerleştirilen Yörük-Türkmenler bu köklü kültürünü halı, kilim, çul, yün çorap, oya vb. dokumaları, dünya ya Türkler tarafından yayıldığı ifade edilen Rahvan Atları (Şekil 2) ve yetiştiriciliği, kendine has yemek kültürünü (tarhana, keşkek, keçi eti kebab gibi, hayvancılıktan sağlanan yağ, yoğurt, tulum peyniri ve organik bal üretimi gibi) günümüzde

sürdürmeye çalışmaktadır. Yörük-Türkmen kültürünün yakın geçmişte var olan giyim kuşamı (üç etek, kuşak vb.) , hayvancılığı ve buna bağlı yaylacılığı yanında yetiştirdiği alim ve devlet adamları, tüccarları ile ve de at ve diğer çiftlik hayvanları (Koyun-Keçi ve Büyükbaş) yetiştiriciliği bakımından ileri olduğu da bilinmektedir. Evlerin planı ise, çok amaçlı ortak alan, ısıtmanın ortada yer alması Türk evi kurgusunun göçebe kültüründen etkilendiğinin kanıtıdır.

Şekil 2. Geleneksel Rahvan at yarışı

Geleneksel kültürün sürdürülebilirliğin sağlanması

Sürdürülebilirliğin sağlanması için iyi bir strateji uygulanması gerekir ki; Strateji çok genel anlamı ile “belli bir amaca ulaşmak için izlenmesi gereken yoldur”. Geleneği araştırmak ve yaşaması için katkı sağlamak hepimizin görevidir. Sözlükte gelenek “Bir toplumda, toplulukta eskiden kalmış olmaları dolayısıyla saygın tutulup, kuşaktan kuşağa iletilen, yaptırım gücü olan kültürel kalıntılar, alışkanlıklar, bilgi, töre, davranışlar ve anelerdir. Halk biliminde gelenek “Eskiden beri devam edip gelen, gayri resmi yol ve yöntemlerle kazanılan ve kuşaktan kuşağa aktarılan ve zamanın ihtiyaçlarına göre her kuşakta belli ölçüde bireysel katkılarla ve değişmeye ve de gelişmeye izin veren bilgi, hareket ve materyal ürünleri üretme ve kullanma tarzı” şeklinde tanımlamak mümkündür. Geleneğin içinde yenilemeye, güncellemeye veya değişiklik yapmaya ve böylece geleneği sürekli kılmaya izin veren bir öz vardır. Bu öz kaybolmadığı sürece her gelenek değişerek gelişir. Güncelleme-çağdaşlaşma bütün bu terimlerin kesişme noktası tamamen veya kısmen “değiştirme” veya “yenileme” düşüncesidir.

Her kuşakla değişen zaman, mekân ve kültürel çevre ve özellikle kültürün teknolojik yönü, kültür içindeki zincirleme bir reaksiyon halinde az veya çok değişme meydana getirmektedir. Toplumun üyeleri tarafından oluşturulup benimsenen ve daha önceki oluşturma ve diğer kültürel unsurlarla çatışmayacak şekilde meydana gelen değişme olumludur ve “olumlu değişme”, “gelişme” kavramı ile ifade edilmelidir. Değerlerle uyuşmayan veya sürekli bir çatışma arz eden nitelikteki bir değişme ise “bozulma” veya “dejenerasyon” kavramları ile ifade

edilmelidir. Bir değişme veya değiştirme mevcut yapıda eksiklikleri giderme; şekil, içerik, işlev ve sunumda daha olumlu ve düzelme şeklinde ise, bu bir katkı, bir yenilik olarak kabul edilir. Bu değişim olumlu hale getirme ise bunu gelişme olarak adlandırırız. Eğer bu katkı olmasa idi, bugün sahip olduğumuz gelenekler yüzyıllar öncesindekilerle tamamen aynı olmak zorunda kalırdı. Güncelleme düşüncesi de tam burada, bu noktada ortaya çıkmakta ve kısaca; “kaybolmaya karşı durmak için yapılan müdahale” şeklinde tanımlanabilir. Güncelleme; oluşumun içinde bulunulan zamana, dar veya geniş anlamda mekâna ve mevcut sosyo-ekonomik yapılara uygun hâle getirilmesidir. Güncellenemeyen gelenekler yabancı kültürlerin veya küresel tüketim gruplarının oluşturduğu yapı karşısında kaybolma riski ile karşı karşıyadır. Bu anlamda sivil toplum kuruluşları ile birlikte devletin doğru yönlendirme ve geleneğin güncellenmesine zemin hazırlama hareketi içinde olması gerekir.

Bu ifadelerle bakılarak gelenek nasıl güncellenerek geliştirilebilir ve sürdürülebilir olması nasıl sağlanabilir. Yukarıda da ifade ettiğimiz gibi sürdürülebilirliğin üç yönü vardır bunlar; Sosyal(Toplumsal), Çevresel(Ekolojik) ve Ekonomik yönüdür. Geleneğin geliştirilmesi ve sürdürülebilmesi içinde bu üç bileşeni karşılaması gerekir. Bunun için takip edilecek farklı yollar önerilmekle birlikte aşağıdaki yöntem izlenebilir.

A- Geleneğin derlenmesi kayıt altına alınması

B- Sürdürülebilirlik adına sınıflandırılması(Bu maddeler tek tek ele alınabildiği gibi bütünsel olarak da değerlendirilebilir.) üç şekilde yapılır.

1- Törenelleştirme

Bireysel veya sosyal hayat içindeki bazı faaliyetlerde (Doğum, Düğün vb.) geçmiş yaşantının sembolik olarak gösterilmesi. Örneğin Japonların düğünlerinde Kimona giymeleri, Bazı Yörük-Türkmenlerde nişanda üç etek giyilmesi gibi, milli bayramlarda folklor gösterileri gibi)

2- Kurumsallaştırma

Kurumsallaşma kısaca insan ilişkilerini etkileyen kurallar ve prosedürler geliştirme veya dönüştürme sürecidir. Kurumsallaşmanın en büyük önemi belirli kişilere bağlı olmamasıdır. Kurumsallaşma; veri analizi yapma, var olan hedefleri iyileştirmeyi ve yeni hedefler koymayı sağlamaktadır. Kurumsallaşmanın bir diğer en büyük önemi ise çağı yakalamasıdır. Kurumsallaşma, güçlü bir insan kaynağı gücü oluşturma açısından önemlidir. Öte yandan kurumsallaşmanın olduğu yerlerde teknoloji, bilgi sistemleri ve yönetim sistemleri gibi alanlarda değerlendirme yapmada önem taşır. Kurumsallaşmanın amacı kişilere bağlı olmadan faaliyetlerin sürdürülebilmesini sağlamaktır. Kurumsallaşma organize olma bakımından da kolaylık sağlar önemlidir. Örneğin yayla şenlikleri, rahvan at yarışları gibi faaliyetlerin kurumsal kimlik taşıyan kuruluş ile sürdürülmesi gibi. Bunlar şahıs gayretleri ile uzun süreli devam ettirilemez.

3- Ticarileştirilme

Belirli kurallar çerçevesinde, günlük yaşantıda yeri ve değeri olacak şekilde ticarileştirme en uzun ve güvenilir bir yoldur. Burada dikkat edilecek husus özünü bozmadan, dejenerasyona müsaade etmeden kimliğini muhafaza ederek mal, ürün ya da hizmetin güncellenerek geliştirilmesi esas alınmalıdır. Günümüzde kimlik kazandırmada kayıt altına almak, belgelendirmek ve bunu yaparken de kurumsal kimliği olan devlet ve ilgili kurumların onayını almak çok önemlidir. Çünkü bu değerli olanın muhafazasını kolaylaştırır. Geçmişin belgelendirilmesinde Türkiye’de bazı kuruluşlar vardır. Örneğin Patent ve Marka Kurumu gibi. Coğrafi işaret, ata tohumu belgesi bu işlemlerden birkaç tanesidir. Patent kurumu yöresel ürün çerçevesinde bu güne kadar Türkiye’de binlerce ürüne belge vermiştir. Coğrafi işaretler fikri mülkiyet haklarının kapsamına girmektedir. **Coğrafi İşaret**; bir ülke, bölge ya da sınırları belli bir alan ile özdeşleşmiş, ününü ve kalite özelliklerini söz konusu alandan alan ürünleri belirten işaret olarak tanımlanmaktadır (WTO 2014). Coğrafi İşaret, yaşanmış binlerce yıllık bir birikimin ürüne dönüşmüş ve gelenekselleştirilmiş halidir. Coğrafi işaretler, geleneksel bilginin bir ürünle şekillendirilip satıldığı şeklidir; ürünün kalitesi, geleneksel üretim metodu ve coğrafi kaynağı arasında kurulan bağı simgeleyen bir güvencedir(Şekil 3).

Şekil 3. Güncellenerek ticarileştirme: Erzurum geleneksel dokuması Ebrahimin güncellenerek ticarileştirilmesi

Sonuç ve Öneriler

Türkistan coğrafyasından getirdiğimiz binlerce yıllık geçmişi ile bu güne ulaşan Yörük-Türkmen kültürünün kayıtlanarak korunması, geliştirilerek (güncellenerek) geleceğe taşınmasının millet olarak varlık sebebimiz olduğu düşüncesi ile devlet ve toplum olarak sürdürülmesinin tarihe karşı borcumuz olduğunu unutmamak gerekir. Geçmişe ait temellerin sağlamlığı geleceğin garantisidir. Yereli bilip kuvvetlendirmeden küreselleşmek imkânsızdır. Bunun için benzeri toplantı, etkinliklerin sürekliliğini sağlanması, gençlerin de ilgisini arttıracaktır. Günümüzde derinliği olmayan popüler kültür anlayışını dikkate alınarak, tarihle

ve geleneklerle güncelleştirilmiş ve geliştirilmiş yeni bir bakış açısına ihtiyaç bulunmaktadır. Dolayısıyla kadim Yörük Türkmen kültürünün yaşatılması için kültürün bugüne uyarlanarak küreselleşme içinde kültürümüze alan açmak ve gelecek kuşaklara taşımak gereklidir. Bu amaçla günümüzdeki kültürel öğrenme, taşıma-iletişim araçlarını bu anlamda etkili bir şekilde kullanmak gereklidir.

Kaynaklar

Aslantürk Yılmaz, A. 2022. Kırsal estetik bağlamında habitus ve mekân kültürü sentezi: Ormana düğmeli evler örneği. Motif Akademi Halkbilimi Dergisi, Cilt: 15, Sayı: 37, 252-269.

Kadakoğlu, C., Ceyhan, V., Gündüz, O. 2025. Tarımda Dayanıklılık ve Sürdürülebilirlik: Kavramsal Çerçeve ve Yeni Yaklaşımlar. Turkish Journal of Agricultural and Natural Sciences 12 (2): 458–481

Ekici, M. 2008. Geleneksel kültürü güncellemek üzerine bir değerlendirme. Millî Folklor Dergisi, S, 80.33-38

Özdemir, N. 2018. Geleneksel bilgi ve kültür ekonomisi. Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi/Journal of Turkish World Studies 18/1: 1-28